

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

YTTRANDE

Sida 1/6

Datum
2016-03-09

Er datum
2015-11-26

Beteckning
433-8557-15

Er beteckning
KU2015/02346/KL

Mattias Sörensen
Miljö- och samhälls -
byggnadsavdelningen
Kulturmiljöenheten
010-22 36 298
mattias.sorensen@lansstyrelsen.se

Regeringskansliet
Kulturdepartementet
103 33 STOCKHOLM

ku.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över remiss: Riksantikvarieämbetets rapport - översyn av regelverket om de kyrkliga kulturminnena

Sammanfattning

Länsstyrelsens uppfattning är att Riksantikvarieämbetets rapport kring översynen av regelverket av de kyrkliga kulturminnena är en väl genomarbetad redogörelse. Rapporten innehåller förtydligande av lagtexten samt ett antal önskvärda paragrafkompletteringar. De största ändringarna innebär en omdefiniering av Kulturmiljölagens kyrkobyggnads- och kyrkotomtsbegrepp. Lagtextens omformulering får även en direkt påverkan på de kyrkliga inventarierna och begravningsplatserna. Länsstyrelsen önskar lämna följande synpunkter kring föreliggande rapport.

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

Kyrkobyggnader

Enligt kulturmiljölagens portalparagraf bär alla ansvar för att skador på kulturmiljöerna undviks eller begränsas. Det kan av den anledningen diskuteras om den föreslagna ändringen är nödvändig eller inte. Länsstyrelsen kan ändå se en nytta i ett klargörande av att det är fastighetsägaren som har det yttersta ansvaret för att tillgodose att de kulturhistoriska värdena inte minskar. Fördelen är tydlig i det att Länsstyrelsen har en klar motpart vid eventuella krav på rättelse eller vitesföreläggande – oavsett om det är fastighetsägaren eller någon på dennes uppdrag som vidtar åtgärd som riskerar att minska de kulturhistoriska värdena i kyrkomiljön. Det borde även finnas ett generellt ansvar för att sådana ändringar eller företag som sker utanför det kyrkliga kulturminnet och som riskerar minska dess kulturhistoriska värden undviks eller begränsas.

Länsstyrelsen ser mycket positivt på förslaget till ändring av 4 kap 1. 2§ kulturmiljölagen. Ändringen ger ett förtydligande av vilka tillsynsobjekt lagstiftningen är ämnad och risken för misstolkningar torde minska. Dock finns en fara i att kulturhistoriskt värdefulla inventarier som förvaras i kyrkobyggnader som då skulle falla utanför lagstiftningen står utan skydd. Det kan handla om föremål som tillhört en äldre kyrka men som idag förvaras i en kyrkobyggnad vilken inte uppfyller kulturmiljölagstiftningens kriterier.

Kyrkotomter

Länsstyrelsen medger att det finns en problematik med dagens kyrkotomtsbegrepp. Det nya förslaget som Riksantikvarieämbetet lagt fram bör utredas vidare. I sitt tidigare yttrande över översynen av regelverket kring de kyrkliga kulturminnena påpekade Länsstyrelsen risken med en omdefinition grundat på att kulturhistoriskt intressanta anläggningar såsom kyrkstallar, tiondebodar etc. riskerar att falla utanför kyrkotomtsgränsen och därmed lagstiftningen. Visserligen finns möjlighet till skydd genom andra lagar eller 3 kap KML, dock finns då ingen möjlighet till kyrkoantikvarisk ersättning vilket troligen skulle innebära ett eftersatt underhåll av objekten/anläggningarna. Länsstyrelsen anser att det är fullt tillräckligt att bestämmelserna av kyrkotomten omfattar enbart byggnader, andra anordningar samt vegetation oavsett om vegetationen är medvetet gestaltad. Det kan vara svårt för såväl ägare som länsstyrelse att avgöra vegetationens tillkomst och ursprung då detta ofta inte är dokumenterat. Murar och portaler torde rymmas inom begreppet fasta anordningar.

Att länsstyrelsen ska pröva fastställelse av gränserna för en kyrkotomt anses så som positivt då det på många håll råder oklarheter kring gränsdragningarna. Gränsdragningarna borde i så fall ske i samråd mellan ägare, länsstyrelse och stift, samt även eventuellt berörda grannar. Detta skulle innebära en bättre samstämmighet med 3 kap KML avseende skyddsområde för byggnadsminnen.

Att införa tillståndsplikt för ändring av kyrkotomtens vegetation ser Länsstyrelsen som gynnsamt. Paragrafen borde dock ändras till att innefatta all vegetation och inte bara den medvetet gestaltade. Den föreslagna formuleringen kan öppna för en gränsdragningstolkning som riskerar att medföra risk att kulturhistoriska värden förfärs.

Tillägget av 4 kap 5a§ KML, det vill säga att länsstyrelsen ska underrättas då överlåtelse av kyrkobyggnad eller kyrkotomt sker är ett bra sätt för länsstyrelsen att informera den nya ägaren om den lagstiftning som belastar miljön. Länsstyrelsen borde också underrättas då ägarbyte sker av byggnadsminnena och bestämmelser om detta implementeras i 3 kap KML.

Kyrkliga inventarier

Länsstyrelsen upplever att det finns en oklarhet kring tillståndsprovning för kyrkliga inventarier som ägs av någon enskild eller släkt. Enligt 4 kap 9§ KML ska länsstyrelsen inte tillståndspröva sådana föremål. Tolkningen är att det finns en diskrepans mellan Kulturmiljölagen och Riksantikvarieämbetets vägledning för tillämpningen av kulturminneslagen (kulturmiljölagen) avseende de kyrkliga kulturminnena. I vägledningen uppges att inventarier i gravkor, som begravningsvapen, epitafier, värjor och rustningar i de flesta fall betraktas som föremål vilka den enskilde inte förfogar över. Ett förtydligande om vad som ska råda vore önskvärt.

I de kyrkobyggnader som i det nya lagförslaget faller utanför lagstiftningen kan det finnas mycket kulturhistoriskt värdefulla inventarier. Hur dessa värden ska kunna tillgodoses bör utredas vidare. Att länsstyrelsen ges möjlighet till att villkora om antikvarisk kompetens i tillståndsärenden kring de kyrkliga inventarierna ses som mycket positivt.

Då det finns fara för att ett kyrkligt inventarium skadas och därför måste tas om hand anser Länsstyrelsen att det nya lagförslaget om samråd med församlingen istället för stiftet är motiverat. Förfarandet är mer samstämmigt med att samråd ska ske med den enskilde ägaren i de fall det finns en sådan, samt är det mer relevant eftersom ägaren till föremålet är den som är direkt berörd, inte stiftet. Vid en sådan åtgärd är det motiverat med en anteckning i inventarieförteckningen om föremålet är omhändertaget eller om det vidtagits några andra åtgärder. Förslaget bör kompletteras med ett tydliggörande att kostnadsansvaret för omhändertagandet kvarligg på församlingen/ägaren.

Begravningsplatser

Det är positivt att 4 kap 11§ KML förtydligas vad gäller ansvaret för värden av begravningsplatserna. Möjligen borde lagtexten också innehålla ett tillägg om att övriga företag och förändringar som sker i anslutning till begravningsplatsen ska visa kulturmiljön hänsyn så att dess kulturhistoriska värden inte minskar, vilket också Länsstyrelsen lyft fram i sina synpunkter för kyrkotomterna.

Att intentionen med lagstiftningen var att enbart de allmänna begravningsplatserna skulle innefattas framgår inte i nuvarande lagtext. Den ändring av 4 kap 12§ KML som Riksantikvarieämbetet föreslår ser Länsstyrelsen därför positivt på, samt blir bestämmelserna om begravningsplatser ensade med de delar av 4 kap KML som rör kyrkobyggnader, kyrkotomter och kyrkliga inventarier.

Ett utpekande av murar och portaler känns något överflödigt. Därtill kan det vara vanskligt att peka ut specifika anläggningar då övriga sådana kan upplevas som mindre beaktansvärda. Länsstyrelsens förslag är därför att bestämmelsen om begravningsplats borde innefatta byggnader som inte är

kyrkobyggnader, samt övriga anordningar. Att även vegetation ska innefattas anser Länsstyrelsen kan cementera skyddet av det gröna kulturarvet. Dock med förbehållet att detta bör gälla all vegetation och inte enbart den medvetet gestaltade. Länsstyrelsen kan i ansökningskedet göra bedömningen huruvida en förändring av vegetationen kan komma att minska begravningsplatsens kulturhistoriska värde, vilket också är tänkbart att det gör vid stora förändringar även vad gäller den icke medvetet gestaltade vegetationen. Ett förtydligande om att trädkransar och alléer framöver skyddas är önskvärt. Länsstyrelsen vill återigen påpeka att kulturvärdena bör råda över naturvärdena avseende de kyrkliga kulturminnena.

Länsstyrelsen anser det vara välbetänkt att i samstämmighet med villkoren för kyrkobyggnader, kyrkotomter och inventarier implementera möjligheten att ställa krav på antikvarisk medverkan vad avser begravningsplatserna.

Ägarförhållande

Att ägarens ansvar för det kyrkliga kulturminnet blir mer tydligt i det nya förslaget ser Länsstyrelsen som positivt, men vill samtidigt poängtera att det med förtydligandet kan följa vissa risker. Ett utpekande innebära alltid en risk eftersom de som inte förväntas bära ansvaret också kanske inte tar det ansvar för kulturmiljön som är nödvändigt. Det är i nuläget svårt att bedöma men kanske har de kyrkliga kulturminnen det fullgoda skyddet i och med 1 kap 1§ KML.

Länsmuseernas roll

På en del håll har frågan om länsmuseernas roll lyft fram. Enligt 2§ kulturmiljöförordningen ska Länsstyrelserna samverka med kulturmiljövårdande organ inom länet, särskilt länsmuseerna och motsvarande museer. Länsstyrelsen upplever ett mycket gott samarbete med länsmuseet inom Jönköpings län och menar vidare på att de har en viktig uppgift att fylla som kunskapsspridare, informationssektion och arkivhållare. Länsmuseet har fortfarande uteslutande de uppdrag som rör antikvarisk medverkan vad gäller de kyrkliga kulturminnena, vilket grundar sig i ett sedan länge uppbyggt samarbetsförtroende med församlingar och pastorat. Då Svenska kyrkan och stat skiljdes åt var avsikten att de regionala samrådsgrupperna skulle samverka i arbetet kring de kyrkliga kulturminnena med länsmuseerna som en av samverkansparterna.

Länsstyrelsen anser vidare att det är bra att länsstyrelserna även fortsättningsvis ska sända kopior av dokumentationen till berört museum, samt Riksantikvarieämbetet. Arkiven på de regionala museerna och Riksantikvarieämbetet är lättillgängliga och används flitigt inom forskning, av allmänhet och av anställda inom kulturmiljövården.

Länsstyrelsernas tillsyn

Kompletterade bestämmelser i kulturmiljöförordninge vad avser länsstyrelsens tillsyn i form av att det inom respektive län ska finnas en förteckning över de tillståndspliktiga objekten, och att en anmälan om överlåtelse ska tillsändas länsstyrelsen anses så som positivt. Förslaget i 4 kap KML avseende Länsstyrelsernas tillträdesrätt till de kyrkliga kulturminnena innebär en samstämmighet med 3 kap KML, vilket är ett rättvist förhållningssätt. Viktigt är också att länsstyrelsen får kännedom om eventuella överlåtelser av kyrkliga kulturminnen eftersom det bland annat kan påverka den kyrkoantikvariska ersättningen. Naturligt är då att även berört stift informeras. Kännedom om överlåtelse är också adekvat i den meningen att länsstyrelsen kan bygga upp en god relation med den nya ägaren, att förutsättningarna för en god förvaltning av de kulturhistoriska värdena ökar, samt för informationsspridningen av kulturmiljölagstiftningens innebörd. Förfarandet borde vara det samma då ett byggnadsminne får annan ägare.

Förslaget torde sålunda ge ett bra verktyg för länsstyrelsernas tillsynsarbete men med befintliga resurser är möjligheterna för länsstyrelserna att idka tillsynsarbete begränsade.

Antikvarisk medverkan

Att länsstyrelsen på ett tydligare sätt ges möjlighet till ett villkorande om antikvarisk medverkan anses vara gynnsamt. Visserligen har förfarandet sedan tidigare varit mer eller mindre praxis i tillståndsbesluten, men att bestämmelsen införlivas direkt i lagstiftningen gör omständigheten ytterligare tydlig. Vilka krav som ska ställas på den antikvariska medverkan skulle antingen kunna utgå från Boverket föreskrifter om certifiering av sakkunnig avseende kulturvärden, bygga på erfarenheter eller relevant utbildning inom kulturmiljövård. Länsstyrelsen bör även i sina beslut kunna villkora om spetskompetenser inom det antikvariska området, exempelvis orgelsakkunnig, konservator inom måleri, sten, trä, byggnadsarkeolog etc. Naturligt vore att i samband med införandet av villkoret i 4 kap KML, även införliva det i 3 kap KML.

Bötesförläggande

Ett ensande med 3 kap KML anser Länsstyrelsen som positivt.

Kulturhistoriskt värde

Länsstyrelsen ståndpunkt är att den kulturhistoriska värderingen fortsättningsvis ska vara en tolkningsfråga anpassad till det specifika objektet, företeelsen och situationen och ser därför positivt på att det inte sker någon fastställelse av värderingsbegreppet. Ett sådant stadgande skulle kunna medföra svårigheter för det kulturhistoriska värdets hävd i en given situation och är således inte önskvärt.

Väsentlig ändring respektive åtgärder som alltid kräver tillstånd

Formuleringen i nuvarande lagtext, det vill säga att väsentlig ändring är tillståndspliktig föreslås bytas ut till påverkan på det kulturhistoriska värdet ser Länsstyrelsen som en tydlig vägledning i sina bedömningar. Det blir tydligt att det är de kulturhistoriska värdena som bär avgörandet och inte samtliga större ingrepp. Ärendeflödet kommer troligen inte minska eftersom länsstyrelsen även fortsättningsvis kommer göra bedömningen vilken påverkan förändringen innebär, men många ansökningar skulle troligen i ett tidigt skede kunna strykas från tillståndslistan.

Vad gäller preciseringen av åtgärder på kyrkotomt och begravningsplats anser Länsstyrelsen att dessa är gångbara, förutsatt att det inom begreppet ombyggnad även ryms ändring av färgsättning och ytskikt.

Dialog om kunskaps- och kompetensutveckling

En vidare dialog om kunskaps- och kompetensutveckling mellan Riksantikvarieämbetet, länsstyrelserna, och länsmuseumerna ställer sig Länsstyrelsen mycket positiv till. För att kunna vidmakthålla en god expertis inom kulturmiljöområdet är det viktigt att länsstyrelserna får ta del av ny forskning och delta i adekvata utbildningar. Visst kunskapsutbyte sker vid de årliga träffarna med de regionala samrådsgrupperna, centrala samrådsgruppen för det kyrkliga kulturarvet, samt vid länsstyrelsernas handläggartreffar.

Annelie Wirtén
Vik. Landshövding

Mattias Sörensen
Enhetschef

Kopia (e-post):

Länsstyrelserna (
Växjö, Linköping och Skara stift
Jönköpings läns museum